

DEBATT OCH REFLEXER

DECENTRALISERAD AKADEMISK UTBILDNING — SEKUNDA VARA?

Av pol. stud. PER-MAGNUS EMILSSON

Starkt kritisk mot det nu beslutade universitetsfilialsystemet är i denna debattartikel pol. stud. Per-Magnus Emilsson, Stockholm, aktivt verksam inom HUF. Hans kritik drabbar även de borgerliga riksdagsmännen: "Endast 25 borgerliga i andra kammaren hade mod att gå emot filialerna, de andra såg mer till den egna bygden än till hela samhällets intresse."

Universitet i Luleå eller Karlskrona? Den affektartade kampen mellan fjorton olika städer om det sjätte universitetet fick som resultat en kompromiss. I stället för att inrätta ett helt nytt utbildningscentrum har riksdagen nu beslutat förlägga universitetsfilialer till fem städer. I riksdagsdebatten om den framtida universitetsutbyggnaden framkallades verkligen bygdepolitikerandan bland riksdagsmännen. Representanter från alla partier sammanslöt sig för att prisa den egna landsändans fördelar. Endast en bråkdel av debatttiden gick åt till sakdebatt om filialer eller ej. I och för sig har givetvis lokaliseringen av akademisk utbildning betydelse, men det definitiva primära måste ju vara hur utbildningen bäst kan ordnas. Snävt

lokalpolitiska intressen får inte hindra en kraftig satsning på en kvalitetsmässig utbyggnad av den högre utbildningen.

Utgångspunkten för en utbyggnad måste alltså vara att erhålla en tillräckligt dimensionerad utbildning med bibehållande av den nuvarande kvaliteten. Tyvärr kan man inte säga att den av riksdagen nu beslutade utbyggnaden uppfyller dessa krav.

Beslutet innebär att hösten 1967 decentraliserad universitetsutbildning kommer att startas i Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö. Undervisningen skall upp till två betyg bedrivas i de sexton största ämnena. Redan nu är det vissa stora ämnen som suger upp en allt större del av antalet studerande. Onekligen kommer detta ytterligare att accentueras när filialerna införes, eftersom man med dessa inbjuder till en ökad tillströmning till stora ämnen på mindres bekostnad. Den självklara rätten till fritt val av ämne kommer att bli en illusion, om inte det önskade ämnet finns att tillgå.

Kontakten med forskningen

Ännu allvarligare är emellertid att man genom att endast ge tvåbetygsundervisning vid filialerna skär av kontakten med forskningen. Intelligentare studenter med vilja att specialisera sig, och vilka

hamnat vid en filial, kanske drar sig för att flytta till moderuniversitetet efter grundutbildningens avslutande. Härigenom löper man en mycket stor risk att gå miste om forskarbegåvningar. Detta för oss så nödvändiga att taga reda på alla som är lämpade för forskning, har av samtliga statliga forskningsråd i remissbehandlingen av U-63, setts som tillräckligt för att gå emot filialerna, något som borde vittna om vikten av att även lågstadiestuderande har kontakt med forskning.

Undervisningen vid dessa filialer kommer att handhas av universitetslektorer och heltidsassistenter. Denna sistnämnda lärarkategori har inrättats för att endast syssla med undervisning. Den i och för sig önskvärda assistentundervisningen förfuskas här eftersom ingen tid upplåtes för egen forskning eller vidareutbildning.

Det är möjligt att dylika "universitetsadjunkter" under de första åren väl kan bedriva undervisning, men utan möjlighet till forskning och egna studier kommer de att stelna och bli dogmatiska i sin undervisning. Det faktum att assistenterna skall stå för merparten av undervisningen bådär heller ej gott för kvaliteten. Även om professorsundervisning i dag nästan helt försvunnit vid universiteten är det i första hand lärare med högre kompetens än assistenterna som undervisar, medan assistentundervisningen är avsedd som ett komplement.

Den del av undervisningen som ej kommer under assistenterna skall läggas på en ny typ av universitetslektorer. Det nya består i att ingen tid för forskning upplåtes åt lektorerna. För att ge dem en möjlighet att följa med utveckling-

en inom respektive ämnesområden, kommer de att få en sabbatstermin vart femte år. Propositionen säger också att man med "vissa åtgärder" kan upprätthålla en tillräckligt god kontakt med forskningen för dessa lärare. Det är tydligt att resultatet kommer att bli en lärarkategori, som bedriver standardiserad och föråldrad undervisning. De föreslagna åtgärderna räcker inte alls till, för att lektorerna på ett tillfredsställande sätt skall kunna upprätthålla kontakten med forskningen.

Det finns också risk för att ytterligare en lärarkategori kommer att utnyttjas vid filialerna. U-63 anser nämligen att lokala lärarkrafter skall användas i undervisningen, och tänker då framför allt på gymnasielärare. Skolöverstyrelsen har i sitt remissvar kraftigt gått emot detta och betonat att lärarna behövs för uppbyggnaden av det nya gymnasiet. Man kan också ifrågasätta huruvida gymnasielärare, mestadels sedan lång tid bortkopplade från forskning, kan bedriva en kvalitetsmässigt godtagbar undervisning.

Sämre undervisning

Granskningen av de inrättade filialerna ger vid handen att undervisningen där ej kommer att bli kvalitativt lika den vid universiteten. Av denna anledning borde det alltså vara skäl att kraftfullt avvisa den decentraliserade akademiska utbildningen. Nu kan man dock fråga sig om det spelar någon roll om utbildningen inte blir lika kvalitativ. Av någon anledning har denna fråga aldrig kommit fram i debatten. De som försvarar filialerna hävdar att undervisningen där kommer att bli lika kvalitativ

som vid universiteten medan motståndarna menar att den inte kommer att bli det. I stället för att stirra sig blind på kvaliteten måste man se på vilken kategori studerande filialerna är avsedda för eller kan användas för.

Det är här det stora felet har begåtts vid inrättandet av filialer. Dessa avses nämligen utgöra avlastningsmöjligheter till universiteten, genom att vanliga studenter skall gå till filialerna i stället. För en sådan studerande står det helt klart att filialerna innebär en sämre utbildningsmöjlighet och som visats kan stora nackdelar uppstå i och med att forskningsanknytningen försvinner. Avvisandet av filialer avsedda för "vanliga studerande" får dock ej innebära ett avståndstagande till all decentraliserad akademisk utbildning. För vissa kategorier kommer filialerna att innebära en standardhöjning av den akademiska utbildningen. Genom ett spridande av utbildningen till flera orter i landet, gör man nämligen det möjligt för personer, vilka annars icke skulle ha studerat, möjlighet att göra detta. Decentraliseringen kan här i fort- och vidareutbildningens tjänst fylla en klar och vällovlig uppgift. Det är ju en primär skillnad mellan att utbilda studenter från grunden och att ge personer, vilka annars ej skulle ha haft möjlighet därtill, tillgång till akademisk utbildning av skilda slag. För detta ändamål har vi redan i dag decentraliserad utbildning på ett flertal platser i landet. Även om då inrättandet av filialer innebär en kraftig standardhöjning av den nuvarande flexibla decentraliserade utbildningen är det inte självklart, att man med ändrad målsättning för filialen från att avlasta universite-

ten till att öka möjligheterna till akademisk utbildning för dem som i dag ej kan få sådan, finner att de nu beslutade filialerna utgör det bästa alternativet. Med den ändrade målsättningen är det nödvändigt att grundligt utreda olika möjligheter till uppbyggnad av en decentraliserad akademisk utbildning.

Man ser här ett tydligt exempel på ecklesiastikdepartementets oförmåga att koordinera de olika reformerna på utbildningssidan. Isolerade från varandra har de skilda utbildningsnivåerna omändrats. Strax innan remisstiden på U-63 gick ut kom 1960 års lärarutbildningssakkunniga med sitt förslag som helt ändrar lärarutbildningen. Det fanns en förhoppning att hr Edenman, när nu inte remissinstanserna fick ta ställning till förslagen samtidigt, åtminstone skulle låta riksdagen behandla hela problematiken på en gång. Men så blev det inte. I expressfart har U-63 behandlats i departementet och givits riksdagen i en slarvigt hopradsad proposition, som sedan gick igenom med hjälp av bygdepolitikerna. Några månader senare kom Gymnasieutredningen med sitt betänkande om den gymnasiala vuxenutbildningen, ett område som mycket väl kan kombineras med decentraliserad akademisk utbildning enligt den här skisserade målsättningen. Slutligen sitter Forskarberedningen, som väntas lägga fram sitt betänkande inom en snar framtid. I stället för att behandla alla dessa förslag på en gång, då de skilda målsättningar som måste råda för olika grupper av studerande samtidigt kan penetreras, har socialdemokraterna valt att trumfa igenom ett förslag i taget utan att taga hänsyn till en nödvändig sam-

ordning. Högerpartiet och de andra borgerliga partierna är inte heller utan skuld. Deras agerande i frågan om universitetsfilialer är sådant att man helst vill glömma det. Endast 25 borgerliga i andra kammaren hade mod att gå emot filialerna, de andra såg mer till den egna bygden än till hela samhällets intresse.

Radio—TV

Det skall dock erkännas att Högerpartiet var det parti som kanske främst hade en annan målsättning än U-63:s i tankarna, en målsättning som mera gick ut på att öka möjligheterna för åtnjutande av akademisk utbildning än att avlasta universitetet. Ett mycket intressant förslag fördes fram, nämligen möjligheten att i stor utsträckning utnyttja radio-TV för utbildningsändamål.

Om man ser på resultatet av den ett-betygskurs i statskunskap som Sveriges radio nyligen anordnade står det klart, att det finns ett mycket stort intresse för akademisk utbildning, och ett mycket stort intresse för sådan utbildning genom radio-TV. I och för sig finns det en del nackdelar med undervisning där läraren inte står i personlig kontakt med eleverna. Den betydelsefulla tvåvägskommunikationen blir omöjlig. Undervisningen byggs ju alltmer upp i seminarieform, där eleverna under lärares ledning diskuterar olika problem i anslutning till ämnet. Den traditionella formen med föreläsningar är, om än alltför sakta, på väg att försvinna, och utnyttjandet av radio-TV kan måhända dämpa denna utveckling vilket vore beklagligt. Å andra sidan kan radio-TV som nya media i undervisningen, bidra till

att bryta slentrian och vanetänkande bland konservativa lärare. Som ersättning för tvåvägskommunikationen kan man som i statskunskapskursen ha en möjlighet att skicka in frågor, och få svar på dem i följande program.

Som komplement till radio-TV kan korrespondensundervisningen användas. Det finns redan nu, av de privata korrespondensinstitutet, utarbetat ett flertal både ett- och tvåbetygskurser i åtskilliga ämnen. Korrespondensundervisningens fördelar har beaktats av Gymnasieutredningen i dess betänkande om vuxenutbildningen. När en dylik undervisningsform kan användas på gymnasiestadiet, finns det inga skäl varför den inte skall kunna användas på ett postgymnasialt stadium.

Givetvis kan man inte helt klara sig med radio-TV och korrespondensutbildning. De flesta ämnen kräver någon självständig uppgift som skall utföras och sedan diskuteras på ett seminarium. För att även ge korrespondensstuderande möjlighet att delta i sådan undervisning kan man med fördel samla ihop folk till seminarier på olika platser i landet. Systemet begagnades i statskunskapskursen, där deltagarna samlades till diskussionsseminarier. Det är alltså möjligt att i kombination med radio-TV och korrespondensundervisning samla studerande till koncentrerad undervisning i de moment där lärarhandledning behövs.

Med användandet av moderna tekniska hjälpmedel och en mer okonventionell syn på akademisk utbildning kan man skapa ett verkligt fungerande decentraliserat utbildningssystem. Radio-TV innebär ju i själva verket en liten filial i varje hem. De nu inrättade filialer-

na kan lämpligen omändras till utbildningsanstalter där den behövliga lärarundervisningen kan ske av för tillfället från ett universitet ditresta lärarkrafter av kvalificerad typ, medan alltså den huvudsakliga undervisningen sker genom radio-TV och per korrespondens.

Kompromiss för kommunernas skull

Det finns anledning att här än en gång betona, att det nu inrättade filialsystemet, med målsättningen att avlasta universiteten, mest har karaktären av en kompromiss för att tillgodose alla de kommuner, vilka strävat efter det sjätte universitetet. Filialer avsedda för vanliga studerande kan medföra mycket besvärliga konsekvenser för forskning och högre utbildning. Alla skäl talar för att de nu beslutade filialerna aldrig borde inrättas.

I stället bör de resurser för utbildning, som onekligen finns i skilda delar av landet utnyttjas för en kraftigt utbyggd fort- och vidareutbildning på akademisk ni-

vå. Det är helt möjligt att här i stor utsträckning utnyttja radio-TV och korrespondensundervisning. Det är dock nödvändigt att tillsätta en ny utredning, som med en annan målsättning än U-63:s skall undersöka inrättandet av decentraliserad akademisk utbildning i mera permanent form än den nuvarande.

I rubriken ställdes frågan om decentraliserad akademisk utbildning var sekunda vara. Det går inte att avge ett bestämt svar på den frågan. Ser man bara på de nu inrättade filialerna står det klart att det i högsta grad rör sig om andra klassens utbildningsanstalter. Bara för att U-63:s decentraliseringssystem är dåligt får man dock inte utmönstra all decentralisering. Om syftet är att öka utbudet av utbildning, kan decentralisering inom en snar framtid fylla en lucka i vårt utbildningssystem och utgöra en betydelsefull studiemöjlighet för personer vilka annars ej skulle ha studerat. Decentralisering är inte ett alternativ till universiteten, utan ett viktigt komplement.